

lingsociologie de revue, die voor de historicus van minder betekenis zijn dan de hiervoor genoemde bijdragen. P.J.M. Nas, W. Prins en W. Shadid (131-163) leggen uit, dat de ontwikkelingssociologie behoefte heeft aan 'praxeologisch onderzoek', dat beoogt fundamenteel te zijn, maar wel is gericht op het toepassen van de resultaten. W.F.L. Buschkens (163-174) bespreekt de nog korte geschiedenis van de specialisatie 'medische sociologie voor ontwikkelingslanden', aanvankelijk een Leidse collegeserie door Van Lier geïnitieerd. B. van Norren (175-206) behandelt het specialisme van de sociale demografie. Welke invloed hebben culturele factoren op vruchtbaarheid, geboorte en sterfte? Met veel aplomb wijst de auteur op de grote invloed van de aard van de economie en de soort van godsdienst op de 'demographic performance' van een bevolkingsgroep. Het klinkt misschien flauw, maar wisten de historische demografen dat niet allang? J.D. Speckmann (207-214) behandelt in zijn bijdrage het belangrijke onderzoeksinstrument, waarover de historicus niet en de socioloog wel kan beschikken: de participerende observatie. De schrijver constateert, dat dit begrip nooit van een duidelijk gedefinieerde theoretische ondergrond is voorzien. J.D. van der Ploeg (215-231) doet in zijn essayistische bijdrage goed uitkomen welke invloed Van Lier uitoefende op de door hem opgeleide veldwerker ('We werden er tijdens onze studie zo voor gewaarschuwd. Niet met vreemde vrouwen en vooral niet in je onderzoeksgebied').

In het laatste deel van het boek komen voornamelijk Van Liers collegae aan bod. W. Brand (231-251) kapittelt in zijn bekende, uiterst leesbare 'no nonsense' stijl de Oostbloklanden voor de in zijn ogen geringe bijdrage aan de ontwikkelingshulp, hoewel hij erkent, dat de centraal geleide volkshuishoudingen überhaupt slecht plannen ten aanzien van hun internationale handelscontacten. De onlangs overleden Jan Voorhoeve (251-260) sluit in zijn bijdrage passend aan bij Van Liers belangstelling voor Suriname en analyseert de wordingsgeschiedenis van de creolentalen. G.W. Locher (265-289) bespreekt het werk van de graficus Maurits C. Esser en van de antropoloog Claude Lévi-Strauss om Van Lier duidelijk te maken, dat wetenschap en kunst nauw samenhangen. Tot slot geeft Max Nord (291-309) een overzicht van het literaire werk van Van Lier, waaruit ook de titel van deze vriendenbundel is ontleend.

Een bibliografie, een lijst van promoties te Leiden alsmede een curriculum vitae van R.A.J. van Lier besluiten dit boek, waarin de veelzijdigheid van de emeritus goed tot zijn recht komt. Het is de vraag, of de toegenomen en nog steeds toenemende specialisatie in de kunsten en wetenschappen het mogelijk maakt, dat ook in de toekomst een man kan uitblinken als historicus, als socioloog en als literator.

P.C. Emmer

J.A. van Houtte, *De geschiedenis van Brugge* (Tielt-Bussum: Lannoo, 1982, 606 blz., f125,—, ISBN 90 209 1040 X); R. van Uytven, ed., *Leuven: de beste stad van Brabant, I, Geschiedenis van het stadsgewest Leuven tot omstreeks 1600* (Leuven: Stadsbestuur, 1980, 373 blz., D 1980/0711/1).

Een kleine eeuw geleden schreef P.J. Blok zijn *Hollandsche stad in de middeleeuwen* en daaropvolgende delen, en publiceerden Buitenrust, Hettema en Teltling hun *Bezoek aan een Nederlandsche stad in de veertiende eeuw*, werken waaruit een grote beheersing van de materie spreekt en die nog steeds aangename verplichte lectuur zijn voor wie zich met de geschiedenis van de (Noord-)Nederlandse steden gaat bezighouden. In deze traditie

RECENSIES

voegt zich Van Houttes werk over Brugge - zijn stad van herkomst - geschreven op verzoek van het stadsbestuur en bestemd voor een grote kring van lezers. Het is een breed opgezette beschrijving, waarin vanzelfsprekend aan de middeleeuwen, de tijd van opkomst, bloei en beginnend verval der stad, de meeste ruimte is gegund. Na een inleiding over de geografische gesteldheid van de omgeving en een bespreking van de mogelijke continuïteit van bewoning sinds de Romeinse tijd, geeft de auteur allereerst een overzicht van de voornaamste politieke gebeurtenissen welke haar weerslag hadden op de ontwikkeling van Brugge in de middeleeuwen. Daarna maakt hij de lezer in een reeks zeer geslaagde hoofdstukken vertrouwd met de werking der stedelijke instellingen en regeerwijze, de inrichting en uitrusting van de Brugse markt, de organisatie van het ambachtswezen, de sociale geleding van de bevolking. Méér dan alleen een geschiedenis van Brugge vormt dit gedeelte een 'geschiedenis ener Vlaamse stad in de middeleeuwen', een *up-to-date* pendant van Bloks boek, modern van toon en van gezichtspunt en even instructief als zijn voorloper.

In de late middeleeuwen streed Brugge tevergeefs tegen de achteruitgang van zijn markt en van zijn economische betekenis en in de zestiende eeuw raakte het zijn élan definitief kwijt. Van Houtte toont bij zijn beschrijving van de mislukte pogingen om nieuwe industrie aan te trekken en de handel verse impulsen te geven eveneens een zekere vermoeidheid. Met des te meer warmte looft hij de kwaliteit van de wetenschapsbeoefening, van het onderwijs en de invloed van de contra-reformatie op het geestelijk leven en beschrijft hij de niet oneervolle galerij van kunstenaars die hun middeleeuwse voorgangers echter niet in belang evenaarden. De behandeling van de laatste eeuwen, tot 1980 toe, is beknopt en enigszins kroniekmatig. Een opgewekte beschouwing over de geest van vernieuwing die zich van het Brugge van nu schijnt te hebben meester gemaakt, besluit het werk. Het is schitterend uitgegeven en vrij royaal voorzien van annotatie. Een kaart waarop de vele in het boek genoemde topografische bijzonderheden te vinden zijn, was geen overbodige luxe geweest.

Ook Leuven voelde behoefte aan een eigen geschiedenis om, zoals het voorwoord van *Leuven, de beste stad van Brabant* vermeldt, 'de grote massa het historisch en kunsthistorisch verleden' te leren kennen. Een team van specialisten - in een universiteitsstad niet zo moeilijk bijeen te brengen - nam onder redactie van R. van Uytven het werk op zich. De geschiedenis van Leuven waarvan het eerste deel verschenen is kreeg daardoor een heel ander karakter dan de monografie over Brugge. Het resultaat is niet onverdeeld gelukkig. Aangezien de opdrachtgever 'historisch verleden' en 'kunsthistorisch verleden' kennelijk als twee objecten beschouwde, is het logisch dat beide ook naast elkaar behandeld zijn en dat aan elk een inwendig evenwicht is gegeven zonder veel consideratie voor de balans van het geheel. De kerkelijke bouwkunst, bijvoorbeeld, neemt in een (voortreffelijk) artikel van R.M. Lemaire en H. Godts samen met de eveneens kerkelijke beeldhouwkunst (J. Crab) veel meer ruimte in beslag dan de geschiedenis van kerkelijke instellingen en godsdienstig leven in de behandelde periode. Maar ook bij deze tweedeling is een aantal van 21 auteurs voor een boek van 375 pagina's niet gunstig. Eén archeoloog had in een kort hoofdstuk bondiger dan drie specialisten in vijf capita kunnen uitleggen dat er, op wat vroeg-middeleeuwse kerkfundamenten in Heverlee na, in de buurt van Leuven geen opzienbarende vondsten zijn gedaan. Gelukkig heeft Van Uytven, eminent kenner van veel aspecten van de geschiedenis van zijn stad, het leeuwedeel van het historische pars voor eigen rekening genomen: de institutionele geschiedenis, inclusief de functie van Leuven als grafelijke/hertogelijke residentie tot ca. 1300, een aanzienlijk deel van de kerk- en devotie-geschiedenis- waarin aan de protestanten een waardiger plaats wordt gegund dan hun in

Van Houttes *Brugge* ten deel valt - en uiteraard de sociaal-economische geschiedenis. Het caput over de bestaansmiddelen is een zeer leesbare samenvatting van het wat weerbarstige derde gedeelte van schrijvers bekende proefschrift over *Stadsfinanciën en stadseconomie* uit 1961, enigszins uitgebreid met gegevens over de rondom de stad gelegen heerlijkheden, met nieuwe tabellen en grafieken en, als vriendelijk gebaar tegenover 'de massa' der lezers, wat meer anekdotisch materiaal. Ook in zijn andere hoofdstukken en paragrafen vermijdt Van Uytven een droog verhaal en vervalt hij nergens - zoals sommigen van zijn geleerde mede-auteurs - in opsommingen. Eigenlijk is het jammer dat het stadsbestuur van Leuven hem niet heeft overgehaald het gehele historische verleden zelf te analyseren. Bij een ver-snijpering van krachten is de kans groot dat bepaalde onderwerpen onderbedeeld raken. In dit boek is dat mijns inziens het geval met de universiteit, die wel meermalen genoemd wordt in verband met economische en juridische privileges, haar nauwe relaties met het kapittel van St. Pieter, haar invloed op de boekdrukkunst, maar niet systematisch is behandeld. De wijnbouw komt er wat dit aangaat beter af dan de kweek van veel voortreffelijk intellect.

J.A. Kossmann-Putto

M. Boone, M. Dumon en B. Reusens, *Immobiëlenmarkt, fiscaliteit en sociale ongelijkheid te Gent 1483-1503* (Standen en Landen, LXXVIII; Kortrijk-Heule: UGA, 1981, 285 blz. en 5 buitentekst kaarten, BF 1.345,—).

Sinds 1967 is een meer specifieke sociale geschiedenis in de Zuidnederlandse historiografie in opgang. Aanleunend bij de sociologie en de statistiek wil zij ondermeer de sociale structuren en gelaagdheden beschrijven en analyseren. De jongste jaren werd daarbij veel en nuttig werk verzet door een aantal Gentse historici, met name door een werkgroep rond W. Prevenier. Onderhavig boek is het resultaat van de samensmelting van de enquêtes van drie van zijn medewerkers. Een eerste deel gaat bij wijze van inleiding uitvoerig in op de welbekende sociaal-economische en politieke crisis van de late vijftiende eeuw en brengt daarbij heel wat sprekende gegevens over Gent, speciaal over de financiële nood aldaar, aan het licht.

Deel II zoekt 'Wegen tot reconstructie van sociale stratificaties'. Een eerste benadering gaat uit van de transacties van huizen te Gent, zoals de schepenen van de Keure ze hebben geregistreerd. Om tot de reële huiswaarden te komen werden ook de erop rustende renten in rekening gebracht. Het aantal verhandelde huizen beliep voor de periode 1483-1493 2.969, voor de jaren 1493-1503 1.979. In de eerste periode werden vooral dure huizen verhandeld, in de tweede periode eerder goedkopere woningen. De tegenstelling zou te maken hebben met de vloed van immigranten, nadien van emigranten te Gent. Een opmerkelijke vaststelling is dat een meester-ambachtsman ongeveer vijfentwintig jaar moest werken om in staat te zijn de verkoopprijs van een doorsnee huis bij elkaar te krijgen en dat een ongeschoold dagloner daarvoor meer dan zestig jaar zou moeten werken. Ook de rentenverkoop verschilt in beide perioden: 3.266.646 Vl.gr. kapitaalinvestering in 1483-1493 tegen 1.804.759 Vl.gr. in 1493-1503. Het laatste decennium vertoont duidelijke tekenen van een reprise, ondermeer door het verschijnen van renteaflissingen.

Een totaal andere benadering van de sociale stratificatie biedt het hoofdstuk over de beschikbare fiscale gegevens, zoals de verplichte lening van 1492 (Ondertussen volledig uitge-